

10 ÅR MED SVERIGEDEMOKRATERNA

PATRIK ÖHBERG

Sammanfattning

Sverigedemokraterna har under tio år kommit att kraftigt påverka svensk politisk debatt. Ofta har diskussionerna handlat om vilket förhållningssätt samhället och de etablerade partierna ska ha till ett parti med ett tvivelaktigt förflutet. Men det en gång lilla och illa omtyckta partiet har vuxit och är numer en maktfaktor som närmar sig positionen som regeringsunderlag. I detta kapitel tydliggörs vad som har hänt med Sverigedemokraternas väljarbas under de gånga tio åren, hur inställningen till olika sakfrågor har utvecklats samt hur omgivningens syn på Sverigedemokraterna har förändrats över tid. Resultaten visar att Sverigedemokraterna har gjort stora inbrytningar bland företagare och bland väljare långt till höger. Likväl har de stärkt sin position bland arbetare. Ett potentiellt konservativt block (KD, M och SD) skulle locka till sig runt hälften av alla arbetarväljare. Potentialen för ett konservativt block ser från ett väljarperspektiv tämligen ljus ut. Väljarna från de tre partierna tycker allt bättre om varandra.

2001 var det år då svars personer i den nationella SOM-undersökningen för första gången angav Sverigedemokraterna när SOM-institutet frågade om vilket parti de tycker bäst om. Antalet som uppgav Sverigedemokraterna stannade då vid endast fem personer. I 2019-års SOM-undersökning är det över 1500 personer som anger att Sverigedemokraterna är deras främsta parti. Det är en anmärkningsvärd utveckling som inte bara berör partiet självt, utan den svenska politiken och samhällsdebatten. När Sverigedemokraterna slog igenom talades det om ”arga unga män” som inte lyckats finna en plats i samhället. Men den bilden har förändrats. Istället pekar forskning på att den typiske sympatisören är som ”vanligt folk” (Sannerstedt, 2015:400). Den typiske sverigedemokraten låg inte till höger politiskt, tillhörde inte någon riskgrupp och var heller inte särskilt bitter. Det som utmärkte sverigedemokraten var att denne ville ha en mer restriktiv invandringspolitik. I och med att detta inte var något som erbjöds av de etablerade partierna uppstod ett stort missnöje gentemot det svenska politiska systemet och journalister (Sannerstedt, 2015; se även Ulrika Anderssons kapitel om förtroende för medier i den här boken). Det konstaterades också i SOM-kapitlet från 2015 att något som verkligen kännetecknat Sverigedemokraterna genom åren är att de är illa omtyckta (Sannerstedt, 2015). Påståendet att Sverigedemokraterna är ett illa omtyckt och polariserande parti har fortfarande fog för sig (Oscarsson, 2018). Men för inte allt för länge sedan valde partiledare hellre att avstå från att vara med i en direktsänd

debatt på bästa sändningstid än att behöva stå bredvid Jimmie Åkesson (SR, 2011). Den typen av positioneringar förekommer inte längre. Sverigedemokraterna har kommit att bli ett alltmer accepterat inslag i det svenska politiska landskapet och ses i allt mindre utsträckning som en invasiv art.

I det här kapitlet analyseras Sverigedemokraternas framfart på väljarmarknaden. Målet är att skapa en överblick över vad tillväxten av sverigedemokratiska sympatisörer har fått för återverkningar på de två största partiernas, Moderaterna och Socialdemokraterna, position på den elektorala arenan mellan 2009 och 2019. Hur har förutsättningarna för de två största partierna förändrats i och med Sverigedemokraternas ökande dragningskraft på väljare i de klassiska moderata och socialdemokratiska basläggen?

Strukturella förändringar

Framväxten av partier som är kritiskt inställda till invandring är något som hela Europa har märkt av (Golder, 2016). Det som en gång utmärkte Sverige var emellertid att landet hade en generös asylinvandring, men inte något invandringskritiskt parti i parlamentet. Förklaringen sades vara att de etablerade partierna hade avstått från att föra upp invandringsfrågan på den politiska dagordningen; asylpolitiken var inte partipolitiserad (Dahlström & Esaiasson, 2013). Samtidigt har det under lång tid funnits ett missnöje med den förda svenska asylpolitiken bland väljarna (Demker, 2013). Eftersom de etablerade partierna avstod ifrån att politisera invandringsfrågan eller att erbjuda alternativ till en generös flyktingpolitik var Sverigedemokraterna länge ensamma om att förespråka en annan väg (Widfelt, 2017). Invandringsfrågan är nuförtiden helt central i svensk politik. Särskilt valrörelsen 2018 visade detta. Under valrörelsen 2018 presenterade partierna för första gången en större mängd vallöften som berörde asyl och integration (Björkdahl & Naurin, 2018). Frågor som kopplar till integration och invandring ligger numera också högt när väljarna ombeds berätta om vad de anser vara viktiga samhällsproblem och känner oro inför (Solevid, 2017). Sverigedemokraterna har lyckats fånga upp missnöjet och oron, vilket gör att de idag ”äger” invandringsfrågan (Martinsson, 2019).

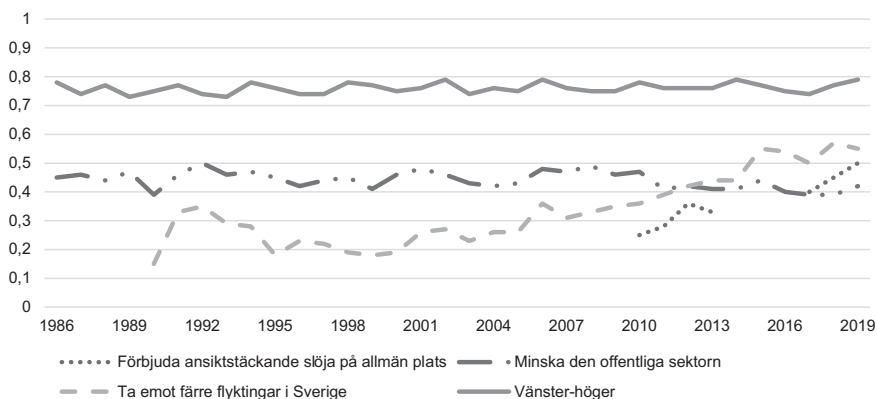
Men det finns även andra förskjutningar i samhället som har gynnat Sverigedemokraterna. I takt med att klassröstningen har minskat (Dalton, 2008) har Sverigedemokraterna kunnat närma sig Socialdemokraternas klassiska väljarbas; arbetarklassen. Detta har följts av att nya frågor och skiljelinjer har tagit sig in på den politiska agendan (Rydgren & van der Meiden, 2019).

När frågan om svensk flyktingpolitik för första gången ställdes i SOM-undersökningen i slutet av 1980-talet var den inte relaterad till något särskilt parti. Väljarnas partival hjälpte oss då föga när det gällde att förklara människors inställning till förd flyktingpolitik. Annat är det i dag. I figur 1 visas korrelationen mellan val av parti och sakfrågeåsiikt. Allra starkast samband finns det mellan vilket parti

väljarna röstar på och var på vänster-högerskalan de placerar sig. Den traditionella vänster-högerdimensionen är uppenbarligen inte på väg att försvinna, eller ens att försvagas i svensk politik.

Men det är rimligt att säga att den har fått sällskap. Sedan 1990-talet har sambandet mellan partival och människors uppfattning om hur många flyktingar Sverige ska ta emot stadigt ökat. Flyktingfrågan är numera en tydligt partiskiljande fråga. Vi kan också konstatera att förslaget om att förbjuda slöja på allmän plats numer faktiskt har en starkare koppling till partival än vad den klassiska politiska tvisten om storleken på den offentliga sektorn har. Det har därmed etablerats en andra dimension i svensk politik som inte på något självklart sätt kan kopplas samman med välkända konflikten mellan staten och kapitalet.

Figur 1 Graden av partipolarisering för vänster-högerfrågor och GAL-TAN relaterade sakfrågor, 1986–2019 (eta)

Kommentar: Figuren visar eta-värden för korrelationen mellan sakfrågeåsikter och partisympati 1986–2016. Måttet beräknas med hjälp av en variansanalys där grupp av partisympatisörer är oberoende variabel och sakfrågeåsikt är beroende variabel. Eta är kvadratroten av kvoten mellan mellangrupsvariansen och den totala variansen och kan variera mellan 0 och 1. Ju högre etavärde desto starkare samvariation mellan sakfrågeåsikt och partisympati.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2019.

Stora partier tappar kärnväljare

Med strukturella förändringar och nya politiska dimensioner finns möjligheter för nya partier att göra sig gällande (Hug, 2001). När SCB kom med sin novembermätning 2009 kunde man hitta Sverigedemokraterna i kategorin "övriga partier". "Övriga partier" fick sammanlagt hela sju procent. Förklaringen var givetvis Sverigedemokraterna som landade på fem procent (SCB, 2009). När respondenterna i SOM-undersökningen 2009 tillfrågades om bästa parti angav drygt fyra procent

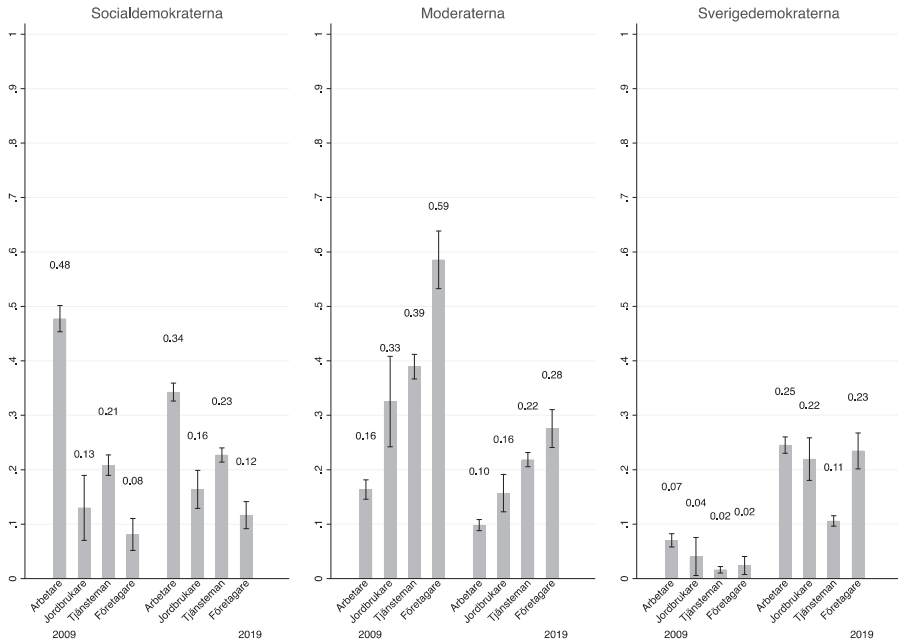
att deras favorit var SD. När samma fråga ställdes 2019 hamnade siffran på drygt 17 procent. Motsvarande förändring i SOM-undersökningen återfinns endast hos Moderaterna som under motsvarande tid gått ner med ungefär lika mycket. Moderaterna var 2009 lika stora som Socialdemokraterna, bägge låg på 31 procent. 2019 är istället Moderaterna jämnstora med Sverigedemokraterna. Därutöver har opinionsmätningarna under vårvintern 2020 visat att Moderaterna passerats av Sverigedemokraterna. Moderaterna är inte längre ens nära rollen som statsbärande parti. Istället intar de en mindre framskjuten tredjeplacering.

Sverigedemokraternas framgångar ska därför inte endast ses i ljuset av socialdemokratiens tillbakagång (Oscarsson, 2016). Men till en början kunde Sverigedemokraternas tillväxt relateras till socialdemokratiens strukturella problem. Män ur arbetarklassen hade inte längre samma självklara koppling till socialdemokratin. I jakt på nya väljargrupper slog samtidigt socialdemokrater in på andra vägar och lyfte värderingsfrågor som mer kopplade till välutbildade människor i storstäder (Oskarson & Demker, 2015). Sverigedemokraterna kom alltmer att framstå som ett fullgott alternativ och därmed började den socialdemokratiska väljarbasen att urgröpas. Men med åren har väljarströmmarna även gått från Moderaterna. Vilket tydligt framträder när vi studerar figur 2.

2009 attraherade Socialdemokrater nästan hälften av alla väljare som identifierade sig som arbetare. Tio år senare är det lite drygt en tredjedel. Moderaternas utveckling bland kärnväljarna är än mer dramatisk. För drygt 10 år sedan attraherade Moderaterna närmare 60 procent av företagarna. Numera är det cirka en fjärdedel. De två fornstora partierna har bägge fått se sina kärnväljare försvinna iväg. Går vi vidare och studerar utvecklingen hos Sverigedemokraterna, så ser vi att partiet numera lockar stora grupper av arbetare och företagare till partiet. Den klassiska skillnaden mellan staten och kapitalet har tydligt manifesterat sig hos Socialdemokraterna och Moderaternas väljarbas. Men med Sverigedemokraterna kan vi se ett annat mönster, något som indikerar att allt inte är som det en gång var. Sverigedemokraterna verkar kunna attrahera stora skaror av både arbetare och företagare. Kanske är det i sig en påminnelse om att vi lever i det postindustriella tidevarvet och att väljarnas läser av andra konfliktytor i samhället (Norris & Inglehart, 2019).

Det ska dock sägas att andelen svars personer som ser sig som arbetare (40 procent) vida överstiger andelen företagare (9 procent). Det gör att Sverigedemokraterna fortfarande har en stor andel av sina väljare bland arbetare (54 procent), men inbrytningen bland företagare speglar hur partiet har lyckats bredda sig till nya väljargrupper och hur både Moderater och Socialdemokrater har fått se kärnväljare lämna för Sverigedemokraterna.

Figur 2 Yrkesbakgrund och partival. Jämförelse mellan Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna för åren 2009 och 2019

Kommentar: Frågan lyder: "Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?". Svarsalternativen var "Arbetsare", "Jordbrukare", "Tjänstemannahem", "Högre tjänstemannahem" samt "Företagare". I figur 2 har tjänstemannahem och högre tjänstemannahem slagits samman. Siffrorna i figuren anger andelen inom respektive kategori som har något av de tre partierna som sina favoriter 2009 och 2019.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009 och 2019.

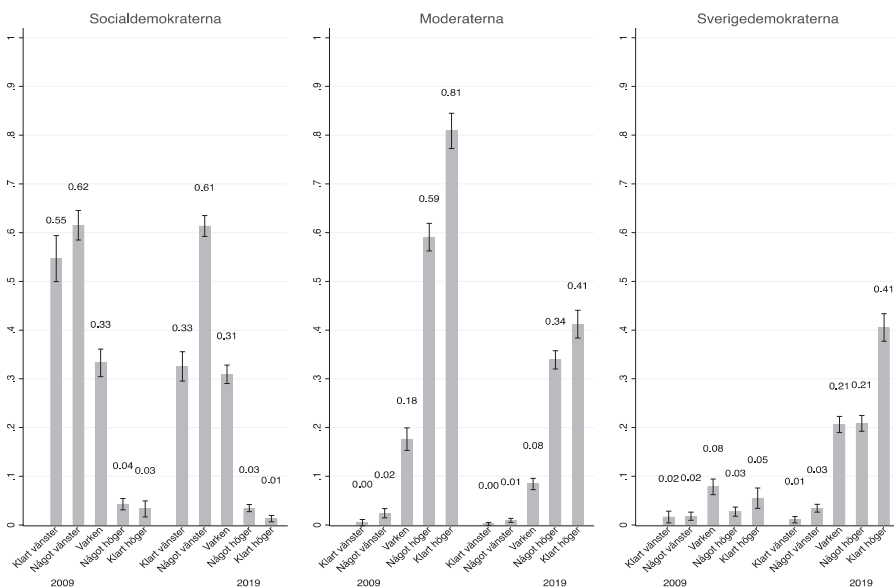
Sverigedemokraterna har inte bara blivit större och attraherat nya väljare genom åren. De har också gjort en ideologisk positionsförändring. Det är ganska vanligt att nya partier påstår sig vara något annorlunda än tidigare partier. De vill inte gärna positionera sig på den inkörda vänster-högerskalan (Oscarsson, 1998). Men det finns vissa politiska naturlagar som partierna inte kan tänka bort – oavsett om de vill det eller inte så kommer partiet förr eller senare att inordna sig på vänster-högerskalan. Det har även Sverigedemokraterna insett. Numera talas det till och med om ett potentiellt konservativt block i svensk politik, vi kommer att återkomma till den potentialen lite längre fram i kapitlet.

Sverigedemokraterna säger sig idag vara ett nationalkonservativt parti. I figur 3 kan vi se att deras väljare är med på den positionsförskjutningen. Precis innan Sverigedemokraterna tog steget in i riksdagen placerade huvuddelen av deras väljare sig i mitten. Men det var då. Idag är Sverigedemokraterna ett tydligt högerparti. 40

procent av alla väljare som placerar sig klart till höger är idag Sverigedemokrater. Det har Moderaterna fått känna av. 2009 var Moderaterna nästan ensamma om att härbärgera väljarna som stod klart till höger. Hela 80 procent av väljarna klart till höger röstade på Moderaterna 2009, men 2019 har siffran halverats och är nere på 40 procent.

Socialdemokraterna har också tappat väljare på den ideologiska vänster-höger-skalan. De hade mer än hälften av alla som röstade klart till vänster 2009, men kan 2019 endast ståta med en tredjedel. Men i det fallet är det inte Sverigedemokraterna som tagit väljarna. Sverigedemokraterna har varken 2019 eller 2009 någon stark ställning bland väljare som ser sig som vänster. I fallet med väljare klart till vänster är det istället Vänsterpartiet som förstärkt sin position. I stort har Vänsterpartiet och Socialdemokraterna "bytt" siffror med varandra 2009 och 2019.

Figur 3 *Väljarnas vänster-högerplacering. Jämförelse mellan Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna för åren 2009 och 2019*

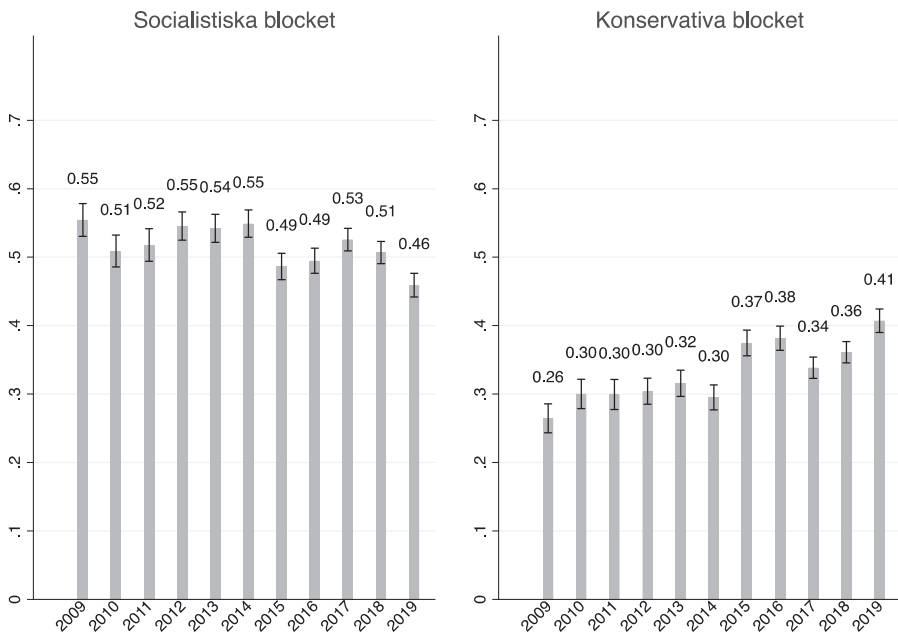

Kommentar: Frågan lyder: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?". Svarsalternativen var "Klart till vänster", "Något till vänster", "Varken till vänster eller till höger", "Något till höger" samt "Klart till höger". Siffrorna i figuren anger andelen inom respektive kategori som har något av de tre partierna som sina favoriter 2009 och 2019.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009 och 2019.

I och med Sverigedemokraternas framfart på väljararenan har en intressant förskjutning skett inom arbetarklassen. Om vi leker med tanken att det finns ett konservativt block (kristdemokrater, moderater och sverigedemokrater) inom en snar framtid, så skulle det innebära att andelen arbetare är nästan lika stor inom det konservativa blocket som hos det mer traditionella socialistiska blocket (socialdemokrater och vänsterpartister). Socialdemokraterna och Vänsterpartiet samlar knappt hälften av arbetarväljarna när vi går in i ett nytt decennium. Ett eventuellt konservativt block får samtidigt en väljarbas som utgör något helt nytt i svensk politik. Moderater och kristdemokrater har att hantera en väljarkoalition med Sverigedemokraterna som innehåller en stor andel väljare som identifierar sig som arbetare. Det återstår att se hur partistrategerna inom Kristdemokraterna och Moderaterna förhåller sig till en sådan realitet. Likaså måste Sverigedemokraterna se till att förvalta det stigande intresset de mött bland företagare, men utan glömma bort arbetarna.

Figur 4 Andelen arbetare som röstat på det socialistiska respektive det eventuella konservativa blocket mellan 2009 och 2019

Kommentar: För att se hur arbetare kategoriseras, se kommentaren under figur 1. Det socialistiska blocket består av de svarspersoner som har Socialdemokraterna eller Vänsterpartiet som främsta parti. Det konservativa blocket utgörs av svarspersoner som har Moderaterna, Kristdemokraterna eller Sverigedemokraterna som främsta parti. Siffrorna i figuren anger andelen arbetare har något av de tre partierna som sina favoriter 2009 och 2019.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009–2019.

Ett konservativt block och en upplöst allians?

Om vi går vidare och studerar förutsättningarna för ett konservativt block, så är en anhalt att se hur de egna anhängarna ställer sig till andra partier (för en mer genomgripande analys av partiernas förtroendekapital, se Henrik Oscarssons kapitel i den här boken). I tabell 1 framgår att det har uppstått tycke mellan kristdemokrater, moderater och sverigedemokrater. Moderater tycker bäst om Kristdemokraterna (40 procent), därefter följer Liberalerna (23 procent) och Sverigedemokraterna (20 procent). Långt därefter kommer Centerpartiet (12 procent). Kristdemokraterna håller Moderaterna högst (43 procent) och sedan kommer faktiskt Sverigedemokrater (26 procent). Det räcker inte med att slå ihop Centerpartiet (13 procent) och Liberalerna (9 procent) för att de ska nå upp till Sverigedemokraternas popularitet. För Sverigedemokraterna finns det stor sympati för både Kristdemokraterna (41 procent) och Moderaterna (40 procent). Utifrån hur sympatikapitalet ser ut mellan KD, M och SD verkar det finns potentiellt för ett konservativt block.

Det är anmärkningsvärt hur fort gammal kärlek har rostat. Centerpartiet var så sent som 2017 moderatväljarnas favoritparti (35 procent). Centerpartisterna hade på motsvarande sätt Moderaterna som bästa andrahandsalternativ (33 procent) (Oscarsson, 2017). Centerpartister och moderater har inte så mycket till övers för varandra idag. Noterbart är att centerpartister 2019 har Socialdemokraterna som sitt främsta alternativ (30 procent). Att Alliansen skulle återuppstå och resa sig som fågeln Fenix bär utifrån mönstren i tabell 1 inte sannolikhetens prägel.

Tabell 1 Partisympatiernas andrahandsalternativ, 2019 (procent)

Partisympatisörer	Näst bästa parti							
	V	S	C	L	M	KD	MP	SD
Vänsterpartister	0	57	8	1	0	0	33	2
Socialdemokrater	36	0	23	7	6	3	20	6
Centerpartister	4	30	0	29	17	10	9	3
Liberaler	2	12	40	0	32	7	4	4
Moderater	0	5	12	23	0	40	2	20
Kristdemokrater	1	4	13	9	43	0	5	26
Miljöpartister	20	45	26	6	1	1	0	1
Sverigedemokrater	2	13	1	1	40	41	2	0

Kommentar: Frågan lyder: "Vilket parti tycker du näst bäst om?" och används som en följdfråga till frågan om bästa parti "Vilket parti tycker du bäst om?". Tabellen visar fördelningen av andrahandsympatierna hos respektive partis sympatisörer. De respondenter som uppgett samma parti som första- och andrapreferens har exkluderats ur analysen (n=69 vilket motsvarar fem procent av de som svarat på frågorna om bästa och näst bästa parti).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019.

Sverigedemokraterna har således inte bara breddat sin bas och fångat in företagare. De har även lyckats göra sig relativt populära bland kristdemokrater och moderater. Det utgör eventuellt i sig en grund för att kunna växa ytterligare. Men det gör samtidigt att deras väljare har alternativ i händelse av att de skulle tröttna på partiet. Vi ska heller inte glömma att nya frågor kan komma att dominera den politiska agendan, frågor där väljarna anser att Sverigedemokraterna saknar relevanta svar. Coronakrisen påminner oss också om att kriser kan kasta om den politiska dagordningen och gynna de som har att hantera krisen (Healy & Malhotra, 2009).

Även om Sverigedemokraterna har kommit långt i sin strävan att bli accepterade, så är de knappast folkära. Jimmie Åkesson brottas fortfarande med dåliga siffror när minus- och pluspoäng ska fördelas. Men för första gången är inte längre Åkesson den klart minst populära partiledaren (minus 12 poäng). 2019 intas sistaplatsen av Isabella Lövin på minus 13 poäng. För varje år har Åkesson sakta med säkert stärkt sin position bland de svenska väljarna. 2011 låg Åkesson på hela minus 27 poäng. En siffra som de andra partiledarna inte varit i närheten av. Än är det dock långt kvar till plussiffror. Det ska dock nämnas att aldrig tidigare har samtliga partiledare legat på minussiffror när vi sammanställt deras totala poäng.

Tabell 2 Hur populära är partiledarna? Sympatipoäng för partiernas ledare bland samtliga och bland de egna sympatisörerna, 2011–2019 (medeltal)

	Bland samtliga										Bland egna partiets sympatisörer									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Annie Lööf (C)	+2	-8	-9	-2	+1	+1	+6	+4	-3	+19	+17	+21	+30	+32	+29	+35	+38	+32		
Stefan Löfven (S)	-	+10	+9	+5	-2	-4	+4	+2	-1	-	+28	+30	+29	+27	+23	+29	+28	+26		
Ulf Kristersson (M)	-	-	-	-	-	-	+0	+2	-3	-	-	-	-	-	-	+17	+31	+23		
Jonas Sjöstedt (V)	-1	+1	-2	-3	-5	-7	-5	-3	-6	+19	+34	+36	+35	+38	+32	+36	+41	+36		
Ebba Busch (KD)	-	-	-	-	-8	-10	-7	-1	-4	-	-	-	-	+25	+22	+26	+34	+33		
Isabella Lövin (MP)	-	-	-	-	-	-8	-8	-12	-13	-	-	-	-	-	+12	+15	+15	+15		
Jimmie Åkesson (SD)	-27	-22	-20	-21	-19	-19	-16	-17	-12	+29	+25	+32	+33	+34	+30	+33	+36	+37		
Per Bolund (MP)									-9									+12		
Nyamko Sabuni (L)									-7									+12		

Kommentar: Frågan lyder: "Om du skulle använda samma skala för några partiledare och andra ledande politiker var skulle du placera?" följt av namnen. Frågan följde direkt efter frågan: "Var skulle du placera de olika partierna på nedanstående skala?". Frågan besvaras på en elvgradig ogillar-gillarskala från -5 ("Ogillar starkt") till +5 ("Gillar starkt"). Skalan har multiplicerats med 10 för att undvika decimaler. Bredvid skalan finns en kryssruta "Personen okänd för mig" som används av de svarspersoner som saknar möjligheter att ge en popularitetspoäng. I tabellen redovisas ogillar-gillarskalan mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar) uttryckt i medeltal. Partisympati har mätts med frågan "Vilket parti tycker du bäst om idag?". Resultaten gäller för de svarspersoner som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011–2019.

Studerar man vad de egna sympatisörerna anser om partiledarna så går Åkesson från botten till toppen. Till skillnad från Lövin kan Åkesson kompensera sin svaga ställning utanför partiet med ett solitt internt stöd. Lövin har däremot problem på bägge arenorna. Det nyutträdde språkröret Per Bolund har emellertid något sämre siffror (plus 12). De egna sympatisörerna brukar inte vara överväldigade när en ny partiledare tar plats. Men med tiden bättras siffrorna på. Jonas Sjöstedt kan exempelvis glädjas sig åt de egna väljarna i det närmaste har dubblat sina sympatier för honom.

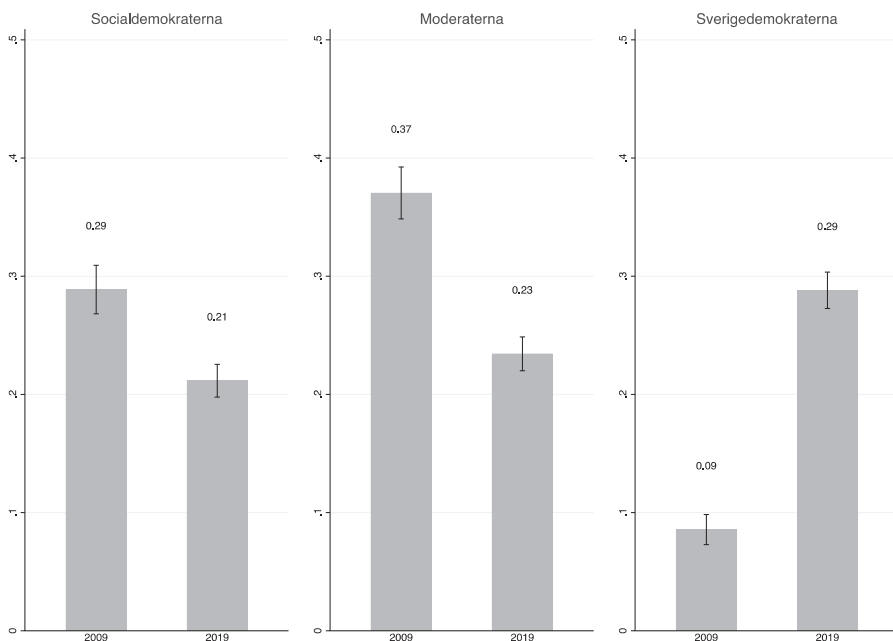
En annan sak av betydelse för partiets ställning på den elektorala arenan är andelen väljare som känner sig som starka anhängare. År 2009 angav 11 procent av de som hade Sverigedemokraterna som främsta parti att de var ”mycket övertygade partianhängare”. Den siffran har mer än fördubblats 2019. 27 procent anser sig vara starka anhängare av partiet. Det är klart mer än vad något annat parti kan visa upp. Närmast efter kommer Socialdemokraterna på 18 procent. Sverigedemokraterna har inte bara utökat sin väljarbas, de har även fått en större skara väljare som håller partiet högt (för en mer ingående analys av partiernas förtroendekapital, se Henrik Oscarssons kapitel i den här boken).

Sakfrågor och missnöje

Flyktingfrågan har genom åren tjänat Sverigedemokraterna väl. Svenska väljare anser att partiet har hög trovärdighet inom asylpolitiken (Martinsson, 2019) och frågan hamnar högt bland saker som svenska medborgare oror sig för (Solevid, 2017). 2019 är det 58 procent av de svarande som anser att det är ett mycket/ganska bra förslag att minska antalet flyktingar till Sverige. Man får gå tillbaka till 1990-talet för att hitta liknande nivåer (för närmare analys av flyktingopinionen, se Ulf Bjerelds och Marie Demkers kapitel i den här boken).

Bland dem som anser att Sverige bör ta emot färre flyktingar är 29 procent Sverigedemokrater. Det parti som har tappat mest sedan 2009 är Moderaterna. 2009 samlade Moderaterna 37 procent av alla dem som vill ha en mindre generös flyktingpolitik. 2019 är det 23 procent, ett tapp på närmare 40 procent. Socialdemokraterna har tappat från 28 procent till 21. Sverigedemokrater samlar alltså flest av kritikerna till generös flyktingpolitik. Likväl är det långt ifrån alla kritiker som går till Sverigedemokraterna. Socialdemokraterna och Moderaterna hårbärgerar fortfarande en betydande andel av dem som vill se en striktare flyktingpolitik och Sverigedemokraterna har en bit kvar till Moderaternas stora stöd bland de som ville se en minskad invandring 2009. I den helt centrala frågan för Sverigedemokraterna, det vill säga asylpolitiken, har de således många fler kritiska väljare att övertyga.

Figur 5 Andel väljare som anser att det mycket/ganska bra förslag att Sverige ska ta emot färre flyktingar. Jämförelse mellan Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna för åren 2009 och 2019 (procent)

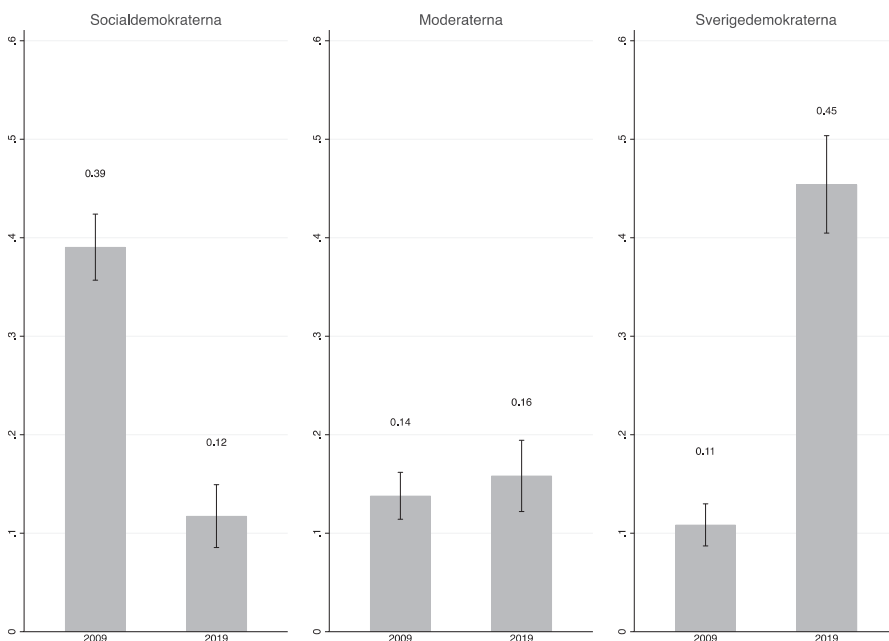
Kommentar: Frågan lyder: "Vilken är din åsikt om följande förslag?". Förslaget om flyktingar löd "Ta emot färre flyktingar i Sverige". Svartalternativen var "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". Siffrorna i figuren anger andelen som anser att det är ett ganska/mycket bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige bland dem som har något av de tre partierna som sina favoriter 2009 och 2019.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009 och 2019.

Tidigare refererades till Anders Sannerstedts (2015) konstaterande att Sverigedemokraternas väljare utmärker sig genom att vara mer negativt inställda till det nuvarande politiska systemets funktionssätt. I figur 6 görs en jämförelse av kritikerna till hur den svenska demokratin fungerar mellan de tre stora partierna. 2009 samlade Socialdemokraterna 39 procent av alla dem som inte var nöjda med den svenska demokratin. Det kan möjligen vara en effekt av att Alliansen styrde Sverige och att landet på samma gång fick känna på den globala nedgången i världsekonomin. För 2019 är en socialdemokratisk väljare mycket mer nöjd med sakernas tillstånd. Moderaternas väljare har däremot knappt påverkats överhuvudtaget. Däremot attraherar Sverigedemokraterna de som är missnöjda med sakernas tillstånd. Nästan hälften (45 procent) av dem som inte är nöjda med den svenska

demokratin återfinns hos dem. Det är uppenbart att många väljare som är kritiska till dagens system ser Sverigedemokraterna som sin hemvist. Med hjälp av det som framkommer i figur 6 kan vi kanske bättre förstå varför Sverigedemokraterna inte lockar till sig fler bland dem som vill se en mer restriktiv flyktingpolitik. En majoritet bland dem som förespråkar en mindre generös flyktingpolitik tycker att den svenska demokratin fungerar tillfredsställande (62 procent). Sverigedemokraterna fångar främst upp systemkritiker bland dem som vill ha en förändrad flyktingpolitik, vilket kan påverka tillströmningen till partiet.

Figur 6 *Andel väljare som inte är särskilt/inte alls nöjd med demokratin i Sverige. Jämförelse mellan Socialdemokraterna, Moderaterna och Sverigedemokraterna för åren 2009 och 2019 (procent)*

Kommentar: Frågan lyder: "Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?". Svarsalternativen var "Mycket nöjd", "Ganska nöjd", "Inte särskilt nöjd" samt "Inte alls nöjd". Siffrorna i figuren anger andelen som anser att inte särskilt/inte alls nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige har något av de tre partierna som sina favoriter 2009 och 2019

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009 och 2019.

Slutsatser

Sverigedemokraternas intåg på den svenska politiska scenen har fått återverkningar på många plan. Det handlar inte bara om polarisering och hätska debatter. De två stora partierna Socialdemokraterna och Moderaterna är idag betydligt mindre än vad som var fallet för några val sedan. En orsak till det är Sverigedemokraternas framfart. Partiet har på kort tid inte bara kommit in i riksdagen, utan även storleksmässigt etablerat sig bredvid moderater och socialdemokrater.

När Sverigedemokraternas framgångar studeras är det slående hur de lyckats med att attrahera arbetare såväl som företagare. Framtiden får visa i vilken utsträckning som det är en styrka eller om den sortens väljarkoalitioner skapar interna spänningar när olika vägval ska göras. Om eller när Sverigedemokraterna ges chansen att vara med och mer direkt utforma svensk politik blir det med nödvändighet så att de måste göra kompromisser. Kohandel är en del av den politiska vardagen. Till dagsdatum har Sverigedemokraterna i huvudsak fått rollen som kritiker till de andra riksdagspartiernas agerande. Men fortsätter partiet att växa på de andra partiernas bekostnad så ligger det i tangentens riktning att någon (bak)dörr på Rosenbad kommer att öppnas.

I och med att Sverigedemokraternas väljare är kritiska till hur den svenska demokratin fungerar idag, är det möjligt att de inte blir mer övertygade om deras parti ägnar sig åt kohandel och kompromisser. Men det finns också kommande forskning som pekar mot att systemkritiska väljare uppskattar det demokratiska systemet på ett helt annat sätt om deras parti ges tillträde till regeringsmakten (Kokkonen m.fl., u.å.). Det återstår således att se huruvida fortsatta framgångar för Sverigedemokraterna skapar ytterligare misstro bland deras väljare eller om ett eventuellt inträde i maktens boningar kan omvända de egna skeptikerna.

Pariastämpeln håller så sakteliga på att släppa, åtminstone hos vissa väljargrupper. Kristdemokraternas och Moderaternas väljare har alltmer kommit att acceptera Sverigedemokraterna. Sverigedemokraterna är det nästbästa partiet hos kristdemokrater och de har en tredje plats hos moderater. Framgångar kan även skönjas för Jimmie Åkesson som för första gången i SOM-undersökningarna inte är den klart minst omtyckta partiledaren. Resultaten pekar mot att ett konservativt block har en viss potential bland de väljare som föredrar något av Kristdemokraterna, Moderaterna eller Sverigedemokraterna. Alliansen ser faktiskt ut att ha sämre förutsättningar. Upptakten inför riksdagsvalet 2022 blir därför spännande att följa.

Referenser

Björkdahl, Christian & Elin Naurin (2018, 6 september). Vad lovar partierna att göra i migrationspolitiken 2018–2022? [Blogginlägg]. Hämtad från <https://politologerna.wordpress.com/2018/09/06/vad-lovar-partierna-att-gora-imigrationspolitiken-2018-2022/>

- Dalton, Russell (2008). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Washington, DC: CQ Press
- Demker, Marie (2013). *Sverige åt svenskarna: motstånd och mobilisering mot invandring och invandrare i Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Healy, Andrew, & Neil Malhotra (2009). Myopic voters and natural disaster policy. *American Political Science Review* 103(3), 387–406.
- Hug, Simon (2001). *Altering party systems: Strategic behavior and the emergence of new political parties in Western democracies*. University of Michigan Press.
- Kokkonen, Andrej, Dahlberg, Stefan, Hartevelde, Eelco & Jonas Linde (opublicerat manuskript). *Political Support in the wake of the Rising Support for Radical Right Populist Parties*.
- Martinsson, Johan (2019). Vilka partier hade bäst politik enligt väljarna i valet 2018 – och spelade det någon roll?, i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red), *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Golder, Matt (2016). Far right parties in Europe. *Annual Review of Political Science* 19, 477–497.
- Norris, Pippa & Ronald Inglehart (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956–1996*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik (2018). Älska din nästa! I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Oskarson, Maria, & Marie Demker (2015). Room for realignment: The working-class sympathy for Sweden Democrats. *Government and Opposition* 50(4), 629–651.
- Rydgren, Jens, & Sara van der Meiden. (2019). The radical right and the end of Swedish exceptionalism. *European Political Science* 18(3), 439–455.
- Sannerstedt, Anders (2015). Hur extrema är Sverigedemokraterna?, i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red), *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Solevid, Maria (2017). Vi måste ta människors oro på allvar, i Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red), *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Sveriges Radio (2011, 12 november). Julholt öppen för att bojkotta fler tv-debatter. *Sveriges Radio* [SR]. Hämtad från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=4798286>
- Widfeldt, Anders (2017). Sweden: From deviant case to populist radical right hotbed?, i Oldman, P. & Hepburn, E. (red), *The European Mainstream and the Populist Radical Right* (s. 130-152). London: Routledge.